

แนวคิดและวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยจังหวัดสุรินทร์ที่สะท้อน จากสำนวนภาษิต*

THE CONCEPT AND WAY OF LIFE OF THE KHMER PEOPLE IN THAILAND, SURIN PROVINCE, REFLECTED FROM THE PROVERBIAL IDIOMS

สุกัญญา บุญทวี

Sukanya Boonthawee

สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง

Sathit Thimwatbunthong

ดวงเด่น บุญปก

Duangden Boonpok

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Srinakharinwirot University, Thailand

E-mail: sukanyaboont@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดของชาวเขมรถิ่นไทยที่จังหวัดสุรินทร์ในสำนวนภาษิต 2) ศึกษาวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยที่จังหวัดสุรินทร์ในสำนวนภาษิต ผู้วิจัยได้ศึกษาคัดและเลือกสำนวนภาษิต ของชาวเขมรถิ่นไทยจากเอกสารที่มีผู้รวบรวมไว้ก่อนแล้ว โดยเลือกสำนวนภาษิตที่ไม่ตรงกับสำนวนภาษิต ในภาษาไทยมาตรฐานมาศึกษาวิจัย เอกสารและลงภาคสนามเพื่อสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ผู้ที่ใช้ภาษาเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2563 - 2564 โดยได้ลงพื้นที่สังเกตการณ์สัมภาษณ์ชาวเขมรถิ่นไทย ใน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอสังขะ อำเภอปราสาท และอำเภोजอมพระ ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดของคนเขมรถิ่นไทยที่สะท้อนจากสำนวนภาษิตนั้นมี 3 ประการ ประการแรกสะท้อนข้อคิดคติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักเบญจธรรมทางพุทธศาสนาที่เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน ประการที่สองสะท้อนความเชื่อโดยปรากฏทั้งเรื่องผีในความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ตามแนวคิดสำคัญอย่างหนึ่งของพุทธศาสนา ประการที่สามสะท้อนค่านิยมของกลุ่มชาวเขมรถิ่นไทยที่มุ่งสอนให้เคารพผู้อาวุโส และสอนให้รู้จักเคารพผู้มีที่อิทธิพลในสังคม ส่วนผลการศึกษาด้านวิถีชีวิตสะท้อนให้เห็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านอาชีพ และด้านครอบครัว ด้านอาชีพนั้นสะท้อนให้เห็นอาชีพอันหลากหลายของคนใน

* Received 14 September 2021; Revised 13 June 2022; Accepted 16 June 2022

สังคมโดยนำลักษณะบางประการของคนประกอบอาชีพดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับด้านครอบครัว กล่าวถึงความสำคัญของพ่อแม่ การเลือกคู่และการครองเรือน คำเปรียบเปรยถึงเพศชายเพศหญิง และความสำคัญของเครือญาติ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาวเขมรถิ่นไทย

คำสำคัญ: แนวคิด, วิถีชีวิต, ชาวเขมรถิ่นไทย, สำนวนภาษิต

Abstract

This research article aimed to 1) study the concept in proverbial idioms of the Khmer people in Thailand, Surin province and 2) study the way of life of the Khmer people in Thailand, Surin province as to proverbial idioms. The researcher have gathered and selected the proverbial idioms of the Khmer people from documents which were already compiled that do not match those proverbial idioms in the standard Thai language, then studied from documents and fieldwork to observe and interview Khmer speakers in Thailand, Surin province, during the year 2020-2021. The fieldwork covered 4 districts-Mueang Surin district, Sangkha district, Prasat District and Chom Phra district in Surin province. The finding of the study showed that the concept of the Khmer people in Thailand reflected from the proverbial idioms, consists of various aspects. First, it reflects the moral concept which is in compliance with Buddhist principles which are the cultural foundation of the Khmer people. Second, it reflects the traditional belief in ghosts and also the belief in Hell and Heaven which is one of the significant concept of Buddhism. Third, it reflects the values aiming to teach people to respect the elders in society of the Khmer people. For the finding of way of life, it reveals two aspect : occupation and family. The occupation area reflect the various occupation of the people in society. The family aspect discusses the importance of parents, choosing a partner, marriage life for male and female and the importance of relatives which is the main culture of the Khmer people in Thailand.

Keywords: Concept, Way of Life, Khmer People in Thailand, Proverbial Idioms

บทนำ

ชาวเขมรถิ่นไทยจังหวัดสุรินทร์ถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่อาศัยอย่างหนาแน่น มีวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยอดีตจวบจนปัจจุบัน มีการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก มีประเพณีแซนโฎนตา มีมหรสพ เช่น กันตรึม ที่ล้วนแต่ใช้ภาษาเขมรถิ่นไทยในการ

สืบทอดทั้งสิ้น กลุ่มดังกล่าวใช้ภาษาเขมรถิ่นไทยในการสื่อสารกันในกลุ่มชนและสิ่งสำคัญที่แสดงถึงวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนคือสำนวนภาษาิตที่มีใช้อยู่ในภาษา สมจิตร พ่วงบุตร เคยรวบรวมสำนวนภาษาิตของชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดต่าง ๆ ไว้ตั้งแต่ปี 2527 ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาแนวคิดและวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทย ทั้งภาษาเขมรถิ่นไทยยังได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปี พ.ศ. 2556 (สมจิตร พ่วงบุตร, 2527); (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2556) แสดงให้เห็นว่าภาษาเขมรถิ่นไทยมีความสำคัญในฐานะที่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของไทยที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มชาวเขมรถิ่นไทยที่ใช้ภาษาเขมรในการสื่อสาร ชัยวัฒน์ เสาทอง และคณะ กล่าวว่า กลุ่มผู้พูดภาษาเขมรในประเทศไทยตั้งถิ่นฐานหนาแน่นทางตอนใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และกระจัดกระจายในภาคตะวันออก เช่น ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี สระแก้ว จันทบุรี และตราด (ชัยวัฒน์ เสาทอง และคณะ, 2556) แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์แล้ว สุวิไล เปรมศรีรัตน์ กล่าวว่า ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์เป็นภาษาเขมรถิ่นที่มีผู้พูดจำนวนมาก เนื่องจากผู้พูดในบริเวณจังหวัดสุรินทร์เป็นชุมชนเขมรหนาแน่นที่สุด และเป็นที่ยอมรับของผู้พูดภาษาเขมรถิ่นไทยท้องถิ่นอื่น ทั้งในที่ประชุมการพัฒนาระบบเขียนภาษาเขมรยังเลือกใช้ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์เป็นหลักในการเขียน ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์จึงจัดเป็นภาษามาตรฐานของภาษาเขมรถิ่นไทย (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2541)

สำนวนภาษาิตเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมของชาวเขมรถิ่นไทยที่ใช้ในการสื่อสาร โดยสอดแทรกอยู่ในภาษาพูด สำนวนภาษาิตได้รับการถ่ายทอดผ่านมุขปาฐะจากรุ่นสู่รุ่นมาจวบจนปัจจุบัน สดฟาโน โมซิ (อ้างถึงใน (เสาวลักษณ์ อนันตสานต์, 2552) กล่าวว่า สำนวนภาษาิตช่วยกำหนดและควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้ประพฤติให้ดีงาม แม้แต่คนรุ่นหลังเองก็ไม่มีรู้สึกว่สำนวนภาษาิตเป็นสิ่งที่เก๋าล้าสมัย และมีความสำคัญในแง่บทบาทหน้าที่ในฐานะคติชน นอกจากนี้ Kuiper ยังกล่าวถึงการศึกษาภาษาิตที่สะท้อนวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นเป็นความสนใจใหม่ในการศึกษาคติชนในศตวรรษที่ 20 อีกด้วย ความสำคัญดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า สำนวนภาษาิตของชาวเขมรถิ่นไทยโดยเฉพาะจังหวัดสุรินทร์ที่มีสอดแทรกอยู่ในภาษาพูดถือเป็นประดิษฐกรรมทางความคิดที่ถ่ายทอดผ่านภาษาที่สะท้อนถึงแนวคิดและวิถีชีวิตของกลุ่มชนที่สั่งสมถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นจวบจนปัจจุบัน (Kuiper, K., 2013) ความหมายของคำว่า สำนวนภาษาิต ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายคำว่า “สำนวน” ไว้ว่าใน ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ เช่น สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ ร้าไม่ดีโทษปีโทษกลอง” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552) ได้ให้ลักษณะของสำนวนไว้ว่า “อาจเป็นโวหารที่ใช้คำเด่นเป็นพิเศษเกินความเป็นจริง เป็นการพูดที่เปรียบแหลมคมคาย ใช้คำน้อยกินความมาก” ความหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสำนวนเป็นถ้อยคำหรือข้อความใน

ภาษาหนึ่ง ๆ ที่มีการใช้โดยสืบทอดต่อกันโดยผู้ใช้นั้นซึ่งต้องอาศัยการตีความความหมายที่ปรากฏ ส่วนความหมายของ “ภาษิต” (Proverb) นั้น เสวลักษณะ อนันตศานต์ กล่าวไว้ว่าภาษิต คือถ้อยคำที่กล่าวและสืบทอดกันมาตามประเพณี เป็นข้อความสั้นแต่มีความหมายลึกซึ้งและเป็นคำสอนหรือวางหลักเกณฑ์ความจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยใช้สำนวนภาษิตในชีวิตประจำวันอย่างแพร่หลายและใช้กันในทุกบุคคลทุกระดับ จนไม่รู้สีกว่าต่างไปจากธรรมดาสามัญ นอกจากความหมายของสำนวนและสุภาษิตที่จำเป็นต้องศึกษาแล้ว ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงความหมายของคำพังเพยซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาสำนวนภาษิตในครั้งนี้ด้วย (เสวลักษณะ อนันตศานต์, 2552) ดังที่ ประภาศรี สีหอำไพ ให้ความหมายของ “คำพังเพย” ไว้ว่า คำกล่าวเป็นกลาง ๆ ยกมาเอ่ยอ้างประกอบการพูดให้เข้ากับเรื่อง ถ้อยคำที่กล่าวนั้นมีลักษณะเป็นการเปรียบเปรยเตือนสติบ้าง เชีงภาษิตบ้าง อธิบายเพิ่มเติมบ้าง คำตลกขบขันบ้าง คำพังเพยในความหมายของภาษาไทยเป็นคำกลางอ้างเอ่ยลอย ๆ ให้ตีความให้เข้ากับเรื่อง ความหมายดังกล่าวจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับความหมายของคำว่าสำนวนและภาษิต ที่กล่าวไปข้างต้นแล้วจึงอาจกล่าวได้ว่าความหมายของคำว่า สำนวน ภาษิตและคำพังเพย มีส่วนที่คาบเกี่ยวกันอยู่ ผู้วิจัยจึงเรียกข้อมูลในการวิจัยรวมเข้าด้วยกันว่า “สำนวนภาษิต” เพื่อให้ครอบคลุมทั้งถ้อยคำที่ใช้ในการเปรียบเทียบและถ้อยคำที่ใช้ในเชิงให้คติ (ประภาศรี สีหอำไพ, 2550)

สำนวนของชาวเขมรถิ่นไทยก็มีลักษณะดังกล่าวเช่นกัน ด้วยเป็นสำนวนภาษาที่ต้องอาศัยประสบการณ์ร่วมของผู้ใช้ภาษาที่รับรู้ร่วมกันในสังคมท้องถิ่นนั้น ๆ ก่อให้เกิดเป็นสำนวนที่ใช้ในกลุ่มชาติพันธุ์ที่แสดงให้เห็นโลกทัศน์ของชาวเขมรถิ่นไทยต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่นว่า **“ขร่ายลอรอบแต่ย”** แปลเป็นภาษาไทยว่า หญิงสวยหาผัวยาก ซึ่งเมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการลงภาคสนามสัมภาษณ์ชาวเขมรถิ่นไทยพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดสุรินทร์แล้วพบว่าสำนวนนี้มีความหมายหลากหลายอย่างมาก ได้แก่ ผู้ชายมักไม่เลือกผู้หญิงสวยมาเป็นภรรยาเพราะคิดว่าเธอน่าจะเลือกมาก หรือผู้หญิงสวยมักมีแต่คนคิดว่ามีคู่แล้ว หรือผู้หญิงสวยแต่กิริยาไม่ดีทำให้ไม่มีสามี และอาจหมายถึงผู้หญิงสาส์อน แม้ว่าถ้อยคำในสำนวนดังกล่าวจะใช้เหมือนกันในแต่ละพื้นที่ แต่ความหมายและบริบทในการใช้กลับแตกต่างกัน นำศึกษาต่อไปว่าเหตุใดจึงมีความหมายแตกต่างกันหลายนัย จะเห็นได้ว่าสำนวนภาษิตของชาวเขมรถิ่นไทยเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญของกลุ่มชน สำนวนภาษิตดังกล่าวนี้สะท้อนแนวคิดและวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยได้อย่างลุ่มลึกและควรศึกษาให้ถ่องแท้ต่อไปเพื่อเข้าใจสำนวนภาษิตชาวเขมรถิ่นไทยอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาสำนวนภาษิตของชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ครั้งนี้จะทำให้เห็นว่าชาวเขมรถิ่นไทยมีแนวคิดและวิถีชีวิตอย่างไร ซึ่งแนวคิดและวิถีชีวิตดังกล่าวนี้แสดงออกมาในสำนวนภาษิตในลักษณะใด มีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบและ บริบททางสังคมวัฒนธรรมของชาวภาษาเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์อย่างไร เมื่อศึกษาแล้วจะทำให้เข้าใจแนวคิดและวิถีชีวิตของชาวเขมร

ถิ่นไทยมากขึ้น และก่อให้เกิดคุณค่าในการตระหนักและเข้าใจแนวคิดของกลุ่มชนต่าง ๆ ในสังคมไทยโดยเฉพาะวัฒนธรรมของชาวเขมรถิ่นไทยได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดของชาวเขมรถิ่นไทยจังหวัดสุรินทร์ในสำนวนภาษิต
2. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยจังหวัดสุรินทร์ในสำนวนภาษิต

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ (Interview) การสังเกต (Observation) และการรวบรวมเอกสาร (Documentation) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ศึกษากรอบแนวคิดและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Document Research)
2. ศึกษาสำนวนภาษิตของชาวเขมรถิ่นไทยที่ สมจิตร พ่วงบุตร ได้รวบรวมไว้เมื่อ พ.ศ. 2527 ใน “สำนวน ภาษิต คำสอนสุรินทร์-ศรีสะเกษ” ซึ่งผู้วิจัยคัดเลือกสำนวนที่ไม่ตรงกับสำนวนไทยในภาษาไทยมาตรฐานมาศึกษาจำนวน 90 สำนวน (สมจิตร พ่วงบุตร, 2527)
3. เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) เพื่อคัดกรองสำนวนภาษิตที่เป็นที่รู้จักของชาวเขมรถิ่นไทย รวมทั้งสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ชาวเขมรถิ่นไทยเกี่ยวกับสำนวนภาษิตที่อยู่ในความรับรู้และไม่รับรู้ของกลุ่มชน ซึ่งประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้พูดภาษาเขมรถิ่นไทยในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอสังขะ อำเภอปราสาท และอำเภอจอมพระ การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) การสุ่มตัวอย่างแบบสโนว์บอล (Snow ball sampling) และการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ซึ่งช่วยให้ข้อมูลมีความหลากหลายและชัดเจนมากขึ้น
4. ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและวิถีชีวิตของคนเขมรถิ่นไทยจากข้อมูลที่ได้ลงภาคสนามและข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ประกอบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงหลายมิติ
5. ตรวจสอบการวิเคราะห์แนวคิดและวิถีชีวิตของคนเขมรถิ่นไทยโดยใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นผู้ใช้ภาษาเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์
6. สรุปผลการวิเคราะห์ในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การศึกษาแนวคิดและวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยจังหวัดสุรินทร์ที่ผู้วิจัยได้สำรวจ สำนวนภาษิตและลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ชาวเขมรถิ่นไทยพบว่า สำนวนภาษิตของชาวเขมรถิ่นไทยจังหวัดสุรินทร์มีประเด็นด้านแนวคิดและวิถีชีวิตหลายประการดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. แนวคิดของชาวเขมรถิ่นไทยจังหวัดสุรินทร์ที่สะท้อนจากสำนวนภาษิต

สำนวนภาษิตของชาวเขมรถิ่นไทยแสดงแนวคิดด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านคติธรรมคำสอน ด้านความเชื่อและด้านค่านิยม

1.1 คติธรรม คำสอน

ผู้วิจัยเห็นว่าสำนวนภาษิตของชาวเขมรถิ่นไทยมีความมุ่งหมายเช่นเดียวกับหลักคำสอน เบญจธรรม ซึ่งหมายถึง ความดี 5 อย่างที่ควรประพฤติ ได้แก่ เมตตา กรุณา สัมมาอาชีวะ กามสังวร (สำรวม ในกาม) สัจจะ และสติสัมปชัญญะ ดังนี้

1.1.1 เมตตา กรุณา เป็นการปรารถนาช่วยเหลือให้คนอื่นพ้นทุกข์ เช่น **บานปึกแอกเตี๋ยแจกกะเวา** แปลว่า ได้จากกาไปแจกกะเวา หมายความว่า นำสิ่งของที่ ได้มาจากผู้อื่นไปแจกจ่ายคนอื่นอีก ทอดหนึ่ง หรือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้คนรอบตัว สำนวนนี้ใช้ กาและกะเวาซึ่งเป็นสัตว์จำพวกนกมาเปรียบ โดยไม่ได้มีน้ำเสียงเชิงลบต่อสัตว์ดังกล่าวแต่ นำ พฤติกรรมของคนที่ได้รับของจากกาไปให้นกกะเวา อีกสำนวนว่า **“กเมัด เจียออยชดบ ฆมอดชลับออยชูร”** แปลว่า มีคติให้ฟัง มีคนตายให้ถามไถ่ หมายความว่า ให้รู้จักมีมนุษย สัมพันธ์ต่อผู้อื่น ซึ่งในสังคมของชาวเขมรถิ่นไทยนั้นจะมีความใกล้ชิดเกื้อกูลในชุมชน สำนวน ดังกล่าวจึงสะท้อนความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ดี ซึ่งหากคนในชุมชนมีคติหรือเรื่องราวใด ๆ ก็ให้คน อื่นรู้จักเข้าไปรับฟังปัญหาดังกล่าว เช่นเดียวกับหากมีผู้เสียชีวิตในชุมชนก็ควรให้ความ ช่วยเหลือถามไถ่ครอบครัวของผู้เสียชีวิต สำนวนนี้จึงมีบทบาทสำคัญในการช่วยธำรงสังคมของ ชาวเขมรถิ่นไทยให้มีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติกันแม้ว่าจะไม่ใช่ญาติพี่น้องกัน

1.1.2 สัมมาอาชีวะ เช่น **“มันแจะค้อมริน มันเมียนค้อมรว”** แปลว่า ไม่รู้ให้เรียน ไม่รวย ให้แสวงหา หมายความว่า ให้ขยันเรียนรู้ทำมาหากิน สำนวนนี้ตรงกับหลัก สัมมาอาชีวะที่เน้นให้ประกอบอาชีพ โดยสุจริตชอบ สำนวนนี้มุ่งหวังให้ผู้ฟังรู้จักที่จะเฝ้าหา ความรู้ในการดำรงชีวิตโดยรู้จักพึ่งพาตนเอง ส่วนอีกสำนวนนั้น จะเน้นสอนให้รู้จักค้าขาย คือ **“ติงเถาะลัวทไล”** แปลว่า ชื้อถูกขายแพง หมายความว่า ให้รู้จักวางแผนค้าขาย ให้ได้กำไร สำนวนนี้มุ่งให้เห็นว่าการค้าขายต้องมุ่งเน้นให้ได้กำไร

1.1.3 กามสังวร เป็นสอนให้ระมัดระวังในเรื่องความรัก แนวคิดนี้ ปรากฏในสำนวนภาษิตเขมรถิ่นไทย เช่น **“ชลัญปรีฮชโลดโดัจโขดอำบ่วง ชลัญปรีฮชตรอง โดัจ กอกรเตือ”** แปลว่า รักผู้ชายชื้อเหมือนไหมละเอียด รักผู้ชายตรงเหมือนล่อเกวียน หมายความว่า ให้รู้จักระมัดระวังหากจะรักกับผู้ชาย โดยมีน้ำเสียงประชดประชันดังที่ได้เปรียบ

ความรักของผู้ชายกับ “โหมละเอียด” และความตรงของ “ลื้อเกวียน” แต่มุ่งหมายสอนให้ผู้หญิงรู้จักระมัดระวังเรื่องความรักตามแนวคิดของกามสังวร

1.1.4 สัจจะ เช่น **“กเมี้ยแหกปัวะออยตะมาดเจาะ”** แปลว่า อย่าฉีกท้องให้อีแร้งจิก หมายความว่า อย่าเอาความลับของตนหรือครอบครัวไปบอกคนอื่น ส่วนนี้ใช้ความเปรียบที่นำการเปิดเผยความลับมาเปรียบกับการฉีกท้องซึ่งอีแร้งหรือนกแร้งนั้นมักกินของเน่าเสียหรือซากศพ การฉีกท้องให้อีแร้งจิกจึงไม่ใช่ปรากฏการณ์ตามปกติแต่นำเหตุการณ์ที่อีแร้งจิกกินซากศพโดยมีการจิกกินไส้แล้วลากออกมา โดยปริยายจึงเปรียบอีแร้งเหมือนคนนอกบ้านที่เข้ามารู้ความลับของเจ้าตัวหรือคนในบ้าน

1.1.5 สติสัมปชัญญะ เช่น เป็นหลักธรรมที่มีแนวคิดให้ผู้ประพฤติธรรมมีสติในการดำเนินชีวิตตั้งเห็นได้จากสำนวนต่อไปนี้ เช่น **“เคิญปัวะระซัง ก้อมทาแคเคิระเคิญกันตีสทมกเมี้ยปันชอมเดก”** แปลว่า เห็นเมฆลอยอย่าว่าจันทรดิน เห็นเสือใหญ่อย่าพลอยนอน หมายความว่า อย่าประมาท ส่วนนี้ผู้ให้ข้อมูลให้บริบท ว่าให้รู้จักพิจารณาให้รอบคอบก่อนที่จะทำอะไร ๆ หรือสำนวนว่า **“เนียะเฮียรชแบกคังเนียะชลาจชแบกเจ็บ”** แปลว่า คนกล้าหนึ่งขาด คนฉลาดหนึ่งติด หมายความว่า คนออกหน้าจะเจ็บตัว คนฉลาดจะปลอดภัย ในบริบทที่มองว่าคนกล้าอาจไม่ทันคิดให้รอบคอบเมื่อเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงก็อาจได้รับภัยจากความใจด่วนของตน ส่วนคนฉลาดนั้นจะรู้จักพิจารณาก่อนที่จะทำอะไรจึงปลอดภัยกว่า อีกตัวอย่างเช่น **“สลัญคลุนออยชุนจเนี้ย เบอชลัญปแต่ยออยชุนเปียก”** แปลว่า รักตัวให้ระวังอาหาร รักผิวให้ระวังคำ หมายความว่า ให้ระมัดระวังในการดำเนินชีวิต ระมัดระวังคำพูด ส่วนนี้จะให้ความสำคัญแก่อาหารเพราะมีผลโดยตรงต่อสุขภาพ หากกินอาหารไม่ดีก็อาจทำให้เจ็บป่วยได้ ขณะเดียวกันหากรักสามีก็ต้องระมัดระวังคำพูด ซึ่งสำนวนวรรคหลังนี้มุ่งสอนผู้หญิงเป็นหลักให้รู้จักสงวนถ้อยคำที่จะใช้ต่อสามีเพราะหากพูดไม่ดีอาจทำให้เกิดความบาดหมางกับสามีได้ ส่วนนี้ยังแฝงค่านิยมที่มุ่งให้ผู้หญิงปฏิบัติดีต่อผู้ชายที่เป็นสามีตามแนวคิดที่มองผู้ชายเป็นใหญ่

แนวคิดด้านคติธรรมของสำนวนภาษิตดังกล่าวนี้มีแนวคิดที่สอดคล้องกับหลักเบญจธรรมหรือธรรมะ 5 ประการซึ่งทำให้เห็นได้ว่า หากชาวเขมรถิ่นไทยดำเนินชีวิตตามสำนวนภาษิตข้างต้นแล้วก็จะทำให้เกิดความสุข ในการดำเนินชีวิตตามแนวทางของเบญจธรรมในพุทธศาสนา

1.2 ด้านความเชื่อ

ด้านความเชื่อของชาวเขมรถิ่นไทยนั้นมีความเชื่อแน่วแน่นในความเชื่อเรื่องผี ซึ่งเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิม และความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ตามแนวคิดพุทธศาสนา

1.2.1 ความเชื่อเรื่องผีแบบดั้งเดิม พบในสำนวนภาษิตว่า **“เจ็อนเมอบะ อาระปเอิล”** แปลว่า เหยียบต้นไม้หัก ผีป่าตกใจ โดยเปรียบเปรยกับอาการที่คนในอดีตจะเดินทางผ่านป่าแล้วเมื่อเหยียบกิ่งไม้หักจนเกิดเสียงดังนั้นผีป่าหรืออาระ (อารักษ์)

ก็จะตกใจไม่มากระทำอันตรายแก่ผู้เดินทาง เป็นสำนวนใช้ในบริบทพูดเป็นคำอวยพรแก่ผู้อื่นก่อนออกเดินทางให้เกิดความสวัสดิภาพ

1.2.2 ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ตามแนวคิดพุทธศาสนา พบสำนวนภาษิตว่า **“เพลิว์เตวีสวรรค์ชเตาะ เพลิว์เตวี้นรเวตเลียบ”** แปลว่า ทางไปสวรรค์ ทางไปนรกสะดวก หมายความว่า ทำดีทำยาก ทำชั่วทำง่าย สำนวนดังกล่าวสอนแนวคิดเรื่องนรกสวรรค์ที่เป็นแนวคิดพื้นฐานที่จะสอนพุทธศาสนิกชนให้รู้จักความดีแม้ว่าการทำความดีนั้นทำยากกว่าแต่ส่งผลให้ผู้กระทำไปเกิดยังสวรรค์ สำนวนภาษิตนี้ช่วยขัดเกลาคนในสังคมไม่ให้เกิดปัญหาและอยู่ร่วมกันในสังคมได้โดยใช้แนวคิดร่วมเดียวกัน

ความเชื่อด้านผีและนรกสวรรค์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชาวเขมรถิ่นไทยมีการยึดถือความเชื่อดั้งเดิมและเปิดรับแนวคิดทางพุทธศาสนาเข้าไปด้วย

1.3 คำนิยม

ค่านิยมของชาวเขมรถิ่นไทยที่สะท้อนในสำนวนภาษิตมีปรากฏดังนี้

1.3.1 การเคารพผู้อาวุโส เช่น **“ชมา กมเมีย กบ๊วะ เจียง กบาล”** แปลว่า ไหล่อย่าสูงกว่าหัว หมายความว่า ให้เคารพผู้ใหญ่ และ **“เคียมเมมบุกกมเมียกันลอง ยัวเวียเตวีฟอง เกรียนจองจันเลาะ”** แปลว่า เห็นไม้ฝอยอย่าข้าม เอามันไปด้วย เพื่อจะทำอะไรได้ หมายความว่า อย่าดูถูกผู้อาวุโส ที่มีประสบการณ์มากกว่า สำนวนภาษิตทั้งสองสำนวนมีแนวคิดให้เคารพผู้อาวุโสโดยมองว่าผู้อาวุโสนั้นมีประสบการณ์มากกว่าวัยอื่น ๆ ซึ่งแนวคิดนี้เป็นแนวคิดสำคัญในการธำรงสังคมโดยกลุ่มผู้อาวุโสที่มีอำนาจในชุมชน

1.3.2 การอ่อนน้อมต่อผู้มีอิทธิพล พบแนวคิดนี้ในสำนวนที่ว่า **“จูนคลาเดือนเมียนความเสาะ”** แปลว่า เอาเนื้อส่งเสื่อถึงจะมีความสุข หมายความว่า เคารพอ่อนน้อมผู้มีอิทธิพลจะอยู่อย่างสงบ สำนวนนี้นำเสื่อมาเปรียบกับผู้มีอิทธิพลในทำนองเดียวกับเสื่อที่เป็นสัตว์ร้ายและล่าสัตว์อื่นเป็นอาหารซึ่งหากไม่ต้องการให้เสื่อทำร้ายเราก็ต้องเอาเนื้อสัตว์ไปให้แก่เสื่อเช่นเดียวกับที่ยอมอ่อนน้อมกับผู้มีอิทธิพล บริบทนี้อาจหมายถึงการจ่ายส่วยแก่ผู้มีอำนาจในสมัยอดีตเพื่อแลกกับการดำรงชีวิตอยู่หรือได้รับความคุ้มครองจากผู้มีอิทธิพลในสังคม

2. ด้านวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยจังหวัดสุรินทร์ที่สะท้อนจากสำนวนภาษิต

สำนวนภาษิตนอกจากจะสะท้อนด้านแนวคิดแล้วยังสะท้อนด้านวิถีชีวิตอีกด้วย ได้แก่ อาชีพ ครอบครัวยังนี้

2.1 อาชีพ

สำนวนภาษิตที่กล่าวถึงการกสิกรรมซึ่งเป็นการทำนาข้าวซึ่งเป็นอาชีพหลักที่มีมาแต่เดิมเช่น สำนวนว่า **“เทอชแรออยมีอชเมา”** แปลว่า ทำนาให้ดูหญ้า และ **“กำปิบ เซริว ปูจ จอลเฮาลิง”** แปลว่า ข้าวเปลือกที่เอาไว้ทำพันธุ์หมด สำนวน **“เทอชแรออยมีอชเมา”** (ทำนาให้ดูหญ้า) เป็นสำนวนที่กล่าวสอนให้รู้จักสังเกตบริบทรอบ ๆ ตัวก่อนจะเริ่มทำสิ่งใด

เช่นเดียวกับการรู้จักดูหญ้าเพื่อเตรียมทำนว่ามีมากน้อยอย่างไรหรือไม่ เพราะหญ้าแสดงให้เห็นว่าดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำการปลูกข้าว ส่วนสำนวนข้าวเปลือกที่เอาไว้ทำพันธุ์ทั้งหมดเป็นสำนวนที่หมายถึงการทำการทักท้วงหรือตักเตือนของต้อบอัย สองสำนวนนี้แสดงให้เห็นว่าการทำนาข้าวเป็นข้อมูลสำคัญของวัฒนธรรมชาวเขมรถิ่นไทย นอกจากนี้ยังกล่าวถึงอาชีพอื่น ๆ ในสังคมอีก เช่น ช่างตัดผม ช่างเหล็ก คำขาย ดังสำนวนว่า “**เจียงกรรไกร เขากันตริง เจียงแตก แหกนึ่งใด**” แปลว่า ช่างตัดผมผมมักจะยุ่ง ช่างเหล็กฉีกอะไรกับมือ หมายความว่า คนเชี่ยวชาญสิ่งใดมักจะสับสนใจตนเอง ดังที่กล่าวถึงช่างผมที่ผมตนเองจะยาวและยุ่ง และช่างเหล็กที่แม้จะตีเหล็กทำอาวุธอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้ แต่กลับฉีกสิ่งของด้วยมือ และกล่าวถึงการค้าขายที่ต้องมุ่งเน้นกำไรบ้าง เช่นสำนวนว่า “**ตึงเถาะลัวทไล**” แปลว่า ซื้อถูกขายแพง หมายความว่า ให้รู้จักวางแผนค้าขายให้ได้กำไร โดยเน้นว่าให้ซื้อของมาโดยใช้ต้นทุนต่ำ และนำมาขายในราคาที่สูงขึ้น นอกจากนี้ ยังมีสำนวนที่กล่าวถึงอาชีพประมงด้วย เช่น “**ตะตูลอยชละปั่นลายัวร์จ**” แปลว่า ใส่ไข่ให้ล่อด้วยหนาม หมายความว่า ทำอะไรให้ระมัดระวังรอบคอบ เช่นเดียวกับการหาปลาด้วยไซที่เป็นอุปกรณ์ใช้ดักปลาน้ำจืดในแหล่งน้ำขนาดใหญ่ก็ต้องทำด้วยความระมัดระวัง เพราะแม้ว่าจะดักปลาได้แต่หากไม่ระวังก็อาจโดนคนหรือสัตว์อื่นขโมย จึงต้องมีการล่อด้วยหนาม คือเอาหนามหรือหญ้าพรางตาไว้ไม่ให้เป็นที่สังเกตได้ง่าย

2.2 ครอบครัว

วิถีชีวิตด้านครอบครัวมีหลายประการ ได้แก่ ความสำคัญของพ่อแม่ การเลือกคู่และการครองเรือน คำเปรียบเปรยถึงเพศชายและหญิง และความสำคัญของเครือญาติ ดังนี้

2.2.1 ความสำคัญของพ่อแม่ เช่น “**ตัมแรรียทงวันพลู ตเทาทงวันแพล ยัวกีเทอแม มั่นโด็จแมคลุน**” แปลว่า ช่างหนักงา ต้นไม้หนักผล เอาเขาเป็นแม่ไม่เหมือนแม่ตัว หมายความว่า ไม่มีใครรักเราเหมือนแม่เรา ความเปรียบในสำนวนว่า “ตัมแรรียทงวันพลู” นั้นแปลว่า ช่างหนักงา เป็นความเปรียบที่ว่า ช่างที่มั่งาใหญ่ก็ยังคงดำรงอยู่ได้ ส่วน “ตเทาทงวันแพล” แปลว่า ต้นตเทานั้นหนักผล ต้นตเทาทะเป็นเถาเลื้อย เมื่อมี ดอกตูมตรงปลายก็ยังดำรงต้นอยู่ได้ไม่ล้มลงเปรียบกับความรักของแม่ที่แม้ว่าลูกจะเป็นอย่างไรแม่ก็ยังต้องดำรงอยู่ได้ ทั้งยังมีถ้อยคำต่อเนื่องเป็นคำสอนที่ว่าไม่มีใครรักเราเท่ากับแม่ของเรา ดังที่ว่า “**ยัวกีเทอแม มั่นโด็จแมคลุน**” แปลว่า เอาเขาเป็นแม่ ไม่เหมือนแม่ตัว นอกจากนี้ สำนวนภาษิตที่ว่า “**แมชลัญโกนโด็จจวาบแดงคเนีย โจนชลัญแมโด็จเปรียะ แบคนอง**” แปลว่า แม่รักลูกเหมือนปลาชิวไล่กัน ลูกรักแม่เหมือนพระพุทธรูปหันหลัง หมายความว่า ความรักของแม่ที่มีต่อลูกไม่มีวันเปลี่ยนแปลง โดยเปรียบกับธรรมชาติของปลาชิวจะว่ายไล่ตามกันไปเป็นฝูง เปรียบกับความรักของแม่ที่มีต่อลูกที่ใกล้ชิดตลอดเวลา และเปรียบความรักของลูกที่มีต่อแม่ว่าเหมือนกับพระพุทธรูปหันหลังอยู่ หมายความว่าความรักของลูกอาจไม่แสดงออกให้เห็นชัดเจนว่ารักแม่ นอกจากนี้ยังมีสำนวนที่กล่าวถึงบิดามารดาและครูอาจารย์ที่ว่า “**อาเถาะเกอเอวี่**

กระเมียวเกอกรู” แปลว่า อปลักษณ์ก็พอ หน้างก็ครุ หมายความว่า ถึงอย่างไรก็อย่าลืมผู้มีพระคุณ

2.2.2 การเลือกคู่และการครองเรือน เช่น **“ตลาดเวียร์เตี๋ย รเปี๋ยเวียร์โม”** แปลว่า พักเขี้ยวเลี้ยงไป พักทองเลี้ยงมา หมายความว่า การแบ่งปันระหว่างกัน หรือสองคนจะแต่งงานกันเหมือนสองครอบครัวต้องเกี่ยวดองพึ่งพาอาศัยกัน ส่วนนี้ชาวเขมรถิ่นไทยนำมาจากธรรมชาติที่ต้นพักเขี้ยวมักปลูกอยู่ใกล้ต้นพักทองแต่ต้นทั้งสองกับเลี้ยงสวนทิศทางกัน และมีผลไปยังทิศของอีกต้นหนึ่ง เป็นลักษณะที่มีการแลกเปลี่ยนหรือพึ่งพากัน เช่นเดียวกับการแต่งงานที่ลูกชายเมื่อแต่งงานแล้วก็ไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง

2.2.3 คำเปรียบเปรยถึงเพศชายและเพศหญิง ผู้วิจัยเห็นว่า ส่วนนภาษิตไม่ได้มีน้ำเสียงยกย่องเพศใดเป็นพิเศษ แต่มีน้ำเสียงที่เปรียบเทียบกับลักษณะของเพศชายและเพศหญิงที่ประพจน์ไม่ตรงกับจารีตหรือบรรทัดฐานของกลุ่มชน ส่วนนภาษิตกล่าวถึงเพศชายในส่วนนว่า **“ตีกโฮรมันแดลฮ็อต พรอสสปีด มันแดลจือ”** แปลว่า น้ำไหลไม่เคยเหนียว ผู้ชายสาบานไม่ขอเชื่อ หมายความว่า ผู้ชายมักพูดไม่จริงเหมือนน้ำที่ไหลไม่เคยหยุด ส่วนนี้นำลักษณะการลื่นไหลของสายน้ำที่ไหลไม่หยุดไปเปรียบกับพฤติกรรมของผู้ชายที่พูดจาตลบตะแลง และใช้เป็นคำกล่าวเสียดสีผู้ชายที่มีลักษณะดังกล่าว ทั้งยังอาจใช้สอนผู้หญิงไม่ให้หลงเชื่อคำผู้ชายที่หวานล่อเมียงเกี้ยวพาราสีโดยง่ายเพราะอาจจะถูกผู้ชายหลอกได้ ส่วนส่วนนที่เกี่ยวกับผู้หญิงนั้น มีกล่าวถึงผู้หญิงสวยที่หาสามีไม่ได้ในส่วนนว่า **“ซแร็ลลอรอปแต็ย”** แปลว่า หญิงสวยหาผัวยาก พบว่า ส่วนนี้มีความหมายหลายนัยโดยแบ่งเป็น 4 ความหมาย ได้แก่ 1) ผู้ชายมักไม่เลือกผู้หญิงสวยมาเป็นภรรยาเพราะคิดว่าเธอน่าจะเลือกมาก 2) ผู้หญิงสวยมักมีแต่คนคิดว่ามีคู่แล้วจึงไม่มาจีบ ทำให้ไม่มีคู่ครอง 3) ผู้หญิงสวยแต่กิริยาไม่ดีทำให้ไม่มีสามี และ 4) ผู้หญิงสาธอน น่าสนใจว่าความหมายดังกล่าวทำให้เห็นว่ามุมมองของชาวเขมรถิ่นไทยต่อความหมายของ **“ซแร็ลลอรอปแต็ย”** หรือผู้หญิงสวยหาผัวยากนั้นมีความหลากหลายในการตีความด้วยว่าส่วนดังกล่าวมีความหมายเชิงลบต่อผู้หญิงที่มีรูปโฉมสวยงาม นัยยะดังกล่าวน่าจะเป็นเพราะสังคมชาวเขมรถิ่นไทยดั้งเดิมนั้นเป็นสังคมเกษตรกรรมที่อาจมองผู้หญิงที่มีรูปโฉมงามนั้นอาจไม่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพและมีผลต่อการได้เป็นภรรยา อย่างไรก็ตาม ความสวยงามของหญิงชาวเขมรถิ่นไทยก็ไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นผู้มีผิวขาวสวยตามสมัยนิยมในปัจจุบัน

2.2.4 ความสำคัญของเครือญาติ ส่วนนภาษิตเกี่ยวกับเครือญาตินั้นชาวเขมรถิ่นไทยนำธรรมชาติ เช่น ข้าวพันธุ์ และการปักไผ่มาใช้เปรียบ เช่นส่วนนว่า **“กำปิบ เซรีว์ ปูจ จอลเฮะลลิ่ง”** แปลว่า ข้าวเปลือกที่เอาไว้มัฟพันธุ์ทุกหมด หมายความว่า ทำให้ขายหน้าวงศ์ตระกูล ส่วนนี้กล่าวถึงข้าวเปลือกที่ใช้ปลูกเพื่อทำนา บริบทของส่วนนี้หมายถึงการทำขายหน้าจนกระทั่งวงศ์ตระกูล ทั้งยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตที่มีความใกล้ชิดกับข้าวที่เป็นพืชสำคัญของสังคมเกษตรกรรมตั้งแต่อดีต ส่วนการปักไผ่ของไถ่นำมาเปรียบกับ

ลักษณะของญาติบางคนที่มีลักษณะนิสัยที่ไม่ดีว่า “*ปวงเมื่อนมาชเมาะมันเกยเมาะมอด*” แปลว่า ไช้ไก่หนึ่งรังไม่เคยฟักหมด หมายความว่า ในครอบครัวหนึ่งมักมีคนไม่ดีหรือเกเรอยู่บ้าง ส่วนนวนิยายใช้ธรรมชาติของการฟักไข่ของไก่ที่ไข่บางฟองฟักไม่ออกเช่นเดียวกับญาติบางคนที่ไม่ดีให้ยอมรับในสิ่งที่เป็นไป

สำนวนภาษิตของชาวเขมรถิ่นไทยดังกล่าวนอกจากจะมีคุณค่าในการศึกษาแนวคิดและวิถีชีวิตแล้วยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าในด้านภาษาด้วย

อภิปรายผล

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาแนวคิดและวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยจังหวัดสุรินทร์ ในสำนวนภาษิตจำนวน 90 สำนวน ผลการศึกษาพบว่า สำนวนภาษิตของชาวเขมรถิ่นไทยสะท้อนแนวคิดและวิถีชีวิตหลายประการ กล่าวคือ แนวคิดของ 3 ประการ ได้แก่ สะท้อนข้อคิดคติธรรมตามหลักเบญจธรรม สะท้อนความเชื่อเรื่องผีในความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ตามแนวคิดสำคัญอย่างหนึ่งของพุทธศาสนา และสะท้อนค่านิยมที่มุ่งสอนให้เคารพผู้อาวุโส และเคารพผู้มีอิทธิพลในสังคม ส่วนด้านวิถีชีวิตสะท้อนให้เห็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านอาชีพของคนในสังคม และด้านครอบครัวที่กล่าวถึงความสำคัญของพ่อแม่ การเลือกคู่และการครองเรือน คำเปรียบเปรยถึงเพศชายเพศหญิง และความสำคัญของเครือญาติ ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของชาวเขมรถิ่นไทยที่ถ่ายทอดแนวคิดและวิถีชีวิตผ่านสำนวนภาษิตที่ใช้ในภาษาพูด

แนวคิดและวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยจังหวัดสุรินทร์ในการวิจัยครั้งนี้ทำให้เห็นว่า กลุ่มชาวเขมรถิ่นไทยดังกล่าวมีแนวคิดและวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มตน มีแนวคิด คำสั่งสอนหรือการเปรียบเทียบที่ไม่ขัดแย้งกับคำสอนอื่น ๆ สังคมไทย สะท้อนสังคมที่ผูกพันกับการเกษตรกรรม ทั้งยังมีแนวคิดที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของคนในสังคม ทว่า หลายสำนวนภาษิตแสดงให้เห็นว่า ชาวเขมรถิ่นไทยมีความยึดมั่นในแนวคิดที่สืบทอดมาในกลุ่มสังคมของตนจากรุ่นสู่รุ่น แม้ว่าการวิจัยครั้งนี้จะวิจัยและเก็บข้อมูลในปี 2564 แต่ข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวคิดและวิถีชีวิตที่สะท้อนจากข้อมูลเอกสารและการให้ข้อมูลของชาวเขมรถิ่นไทยกลับทำให้เห็นชัดว่า กลุ่มชาวเขมรถิ่นไทยยังมีความเหนียวแน่นในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนโดยสังเกตได้จากด้านวัฒนธรรมทางภาษา และมีสำนวนภาษิตที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตน ทั้งยังพบว่ามีหลากหลายในการใช้และตีความความหมายสำนวนภาษิตที่อาจแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ งานวิจัยครั้งนี้ยังช่วยขยายความรู้เข้าใจลักษณะอัตลักษณ์ของชาวเขมรถิ่นไทยที่สะท้อนจากข้อมูลสำนวนภาษิตเพิ่มเติมจากที่มีผู้วิจัยไว้บ้างแล้ว เช่น ศรีสวัสดิ์ศรีลานุช ได้ศึกษาเปรียบเทียบสำนวนภาษาเขมรถิ่นไทยจังหวัดสุรินทร์กับสำนวนภาษาไทยมาตรฐานซึ่งพบว่า สำนวนภาษาเขมรถิ่นไทยส่วนใหญ่มีที่มาจากสภาพแวดล้อมใกล้ตัว สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีและค่านิยมต่าง ๆ นอกจากนี้ การวิจัย

กลุ่มข้อมูลสำนวนภาษิตของชาวเขมรถิ่นไทยครั้งนี้ยังได้ช่วยสร้างเสริมองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยให้มีความหลากหลายและชัดเจนขึ้น นอกไปจากที่มีผู้ศึกษาวิจัยไว้แล้ว (ศรีตลา ศรีลานุช, 2552) เช่น ดิเรก หงส์ทอง ที่ศึกษาอัตลักษณ์และการผสมผสานทางวัฒนธรรมในเพลงของผู้พูดภาษาเขมรถิ่นไทยในอีสานตอนใต้ (ดิเรก หงส์ทอง, 2559) ปุด กليبแดง และคณะ ได้รวบรวมองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับพรรณพืชพื้นบ้านในพื้นที่บ้านคณาจปรีญ ตำบลเชื้อเพลิง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ (ปุด กليبแดง และคณะ, 2560) ดวงเด่น บุญปก ได้ศึกษาอัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของผ้าไหมพื้นเมืองกลุ่มเขมรถิ่นไทย งานวิจัยครั้งนี้จึงจะช่วยให้เข้าใจอัตลักษณ์ที่สะท้อนจากสำนวนภาษิตที่ทำให้เห็นลักษณะเฉพาะกลุ่มของชาวเขมรถิ่นไทยได้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่าจะช่วยให้สังคมรับรู้และเข้าใจอัตลักษณ์ของชาวเขมรถิ่นไทยและความหลากหลายในทางชาติพันธุ์ของคนไทยได้ดีในอีกบริบทหนึ่ง (ดวงเด่น บุญปก, 2562)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ภาษาเขมรถิ่นไทยจังหวัดสุรินทร์เป็นภาษาเขมรที่กลุ่มผู้พูดหนาแน่นที่สุด สำนวนภาษิตเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชาวเขมรถิ่นไทยสะท้อนให้เห็นแนวคิดและวิถีชีวิตของกลุ่มชนยังคงดำรงอยู่ในสังคมของชาวเขมรถิ่นไทยที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ ในพื้นที่ 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอสังขะ อำเภอปราสาท และอำเภอจอมพระ ที่มีกลุ่มผู้พูดภาษาเขมรจำนวนมาก ผลการศึกษาพบว่า 1) แนวคิดของคนเขมรถิ่นไทยที่สะท้อนจากสำนวนภาษิตนั้นมีหลายประการ ประการแรกเป็นสำนวนที่ให้ข้อคิดคติธรรมซึ่งสอดคล้องกับหลักหลักเบญจธรรม ได้แก่ เมตตา กรุณา สัมมาอาชีวะ กามสังวร สัจจะ สติสัมปชัญญะ ซึ่งสำนวนที่มีแนวคิดดังกล่าวนั้นมุ่งเปรียบเทียบสั่งตามแนวทางการดำรงตนตามแนวคิดของพุทธศาสนา ประการที่สองแสดงแนวคิดด้านความเชื่อ สะท้อนความเชื่อเรื่องผีในความดั้งเดิมด้วย ทั้งยัง สะท้อนความเรื่องนรกสวรรค์ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญอย่างหนึ่งของพุทธศาสนาเช่นกัน แต่มุ่งสอนให้คนรู้จักทำความดีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสันติสุข ประการที่สามด้านค่านิยม มุ่งสอนให้เคารพผู้อาวุโส ไม่ให้ดูถูกคนวัยชรา เพราะมองว่าเป็นผู้มีประสบการณ์ที่สั่งสมมานาน และยังสอนให้รู้จักเคารพผู้มีอิทธิพลในสังคม 2) ด้านวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยที่สะท้อนผ่านสำนวนภาษิตนั้นสะท้อนให้เห็นประเด็นด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ โดยผู้วิจัยพบว่ามีวิถีชีวิต 2 ด้าน ได้แก่ ด้านอาชีพและด้านครอบครัว ด้านอาชีพนั้นสะท้อนให้เห็นอาชีพ ต่าง ๆ ของสังคม เช่น ช่างตัดผม ค้าขาย ประมง ซึ่งเป็นอาชีพที่พบเห็นง่ายในสังคม ด้านครอบครัว ที่กล่าวถึงหลายประการด้วยกัน ได้แก่ 1) ความสำคัญของพ่อแม่ สำนวนภาษิตมุ่งเน้นกล่าวถึงความสำคัญของพ่อแม่ให้รู้จักปฏิบัติต่อพ่อแม่ให้ดี 2) การเลือกคู่และการครองเรือนโดยเปรียบกับการเลี้ยงไปมาของฟักเขียวและฟักทองซึ่งเป็นความเปรียบที่อาศัยข้อสังเกตตามธรรมชาติ 3) เพศชายและเพศหญิงที่เน้นเปรียบเทียบผู้ชายในสังคมว่ามักพูดไม่จริงให้ผู้หญิงรู้จักระมัดระวัง และกล่าวถึงผู้หญิงที่

สวยแต่หาสามีได้ยากกว่าเป็นลักษณะที่ไม่ดี โดยมีนัยความหมายจำนวน 4 นัย คือ ผู้ชายมักไม่เลือกผู้หญิงสวยมาเป็นภรรยาเพราะคิดว่าเธอน่าจะเลือกมาก ผู้หญิงสวยมักมีแต่คนคิดว่ามีคู่แล้วจึงไม่มาจีบทำให้ไม่มีคู่ครอง ผู้หญิงสวยแต่กิริยาไม่ดีทำให้ไม่มีสามี และผู้หญิงสาส์อน 4) เครือญาติ มีการพูดถึงลักษณะที่พบเห็นได้ในหมู่เครือญาติที่อาจมีญาติบางคนที่มีพฤติกรรมไม่ดีก็ให้คิดเป็นเรื่องธรรมชาติ และยังมีสำนวนที่พูดถึงการทำขายหน้าวงศ์ตระกูล โดยนำเครือญาติมาเปรียบกับเมล็ดข้าวพันธุ์ตามลักษณะสังคมที่เป็นเกษตรกรรม ในการศึกษาครั้งนี้ นอกจากจะเห็นแนวคิดและวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยจังหวัดสุรินทร์ที่สะท้อนจากสำนวนภาษิตแล้ว ข้อมูลสำนวนภาษิตที่นำมาศึกษา ยังแสดงให้เห็นข้อมูลทางวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดผ่านทางการใช้ภาษาของชาวเขมรถิ่นไทยจากรุ่นสู่รุ่นและส่วนหนึ่งยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม บทความวิจัยนี้ได้ศึกษาเฉพาะกลุ่มชาวเขมรถิ่นไทยที่อาศัยในจังหวัดสุรินทร์ในบางอำเภอที่มีกลุ่มชาวเขมรถิ่นไทยจำนวนมาก หากมีการศึกษากลุ่มชาวเขมรถิ่นไทยที่อาศัยในเขตจังหวัดอื่นอีกก็จะได้ข้อมูลที่ชัดเจนขึ้นและเห็นคุณค่าตลอดจนความสำคัญของสำนวนภาษิตที่มีใช้ในภาษาของชาวเขมรถิ่นไทยกลุ่มอื่น ๆ ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2556). มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ (พิธีประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปีพุทธศักราช 2556. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- ชัยวัฒน์ เสาทอง และคณะ. (2556). ภาษาเขมรถิ่นไทย ใน กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ (พิธีประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปีพุทธศักราช 2556. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- ดวงเด่น บุญปก. (2562). อัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของผ้าไหมพื้นเมืองกลุ่มเขมรถิ่นไทย. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 10(1), 91-102.
- ดิเรก หงส์ทอง. (2559). อัตลักษณ์และการผสมผสานทางวัฒนธรรมในเพลงของผู้พูดภาษาเขมรถิ่นไทยในอีสานตอนใต้. ใน ดุษฎีนิพนธ์อักษรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประกาศรี สีห่อไฟ. (2550). วัฒนธรรมทางภาษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปุด กลีบแดง และคณะ. (2560). โครงการ ทิว มโหฬาร หน้า ปรีดาเกษ (เที่ยว อาหาร ยา ป่าตาเกว) บ้านคนจปรีญ ต.เชื้อเพลิง อ.ปราสาท จ.สุรินทร์. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ศรีตลา ศรีตานุช. (2552). การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนภาษาเขมรถิ่นไทย จังหวัดสุรินทร์ กับ สำนวนภาษาไทยมาตรฐาน. In วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ภาษาไทย. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมจิตร พ่วงบุตร (2527). สำนวน ภาษิต คำสอน : สุรินทร์-ศรีสะเกษ. สุรินทร์: วิทยาลัยครู สุรินทร์.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2541). พัฒนาสื่อภาษาพื้นบ้าน: กรณีภาษาเขมรถิ่นไทย. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เสาวลักษณ์ อนันตสานต์. (2552). ทฤษฎีคติชนวิทยาร่วมสมัย (Contemporary folklore theories : FL 393). กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Kuiper, K. (2013). Proverb. Retrieved December 14, 2020, from <https://www.britannica.com/art/proverb>